



LA CULTURA COM A HUMANITZACIÓ A JAUME SERRA HÚNTER

ALBERT LLORCA ARIMANY

Institut Emmanuel Mounier Catalunya

Rebut: 2025-01-21

Acceptat: 2025-02-10

RESUM: L'objectiu de l'estudi és posicionar l'obra filosòfica de Serra Húnter entre la noció de cultura que contempla com a pensador català i el personalisme filosòfic comunitari francès coetani, aleshores representat per pensadors de la talla de Mounier, Lacroix, Marcel, Ravaissón o Boutroux.

PARAULES CLAU: Serra Húnter, cultura, pensament comunitari, filosofia.

72

Culture as Humanization in Jaume Serra Húnter

ABSTRACT: The objective of the study is to position Serra Húnter's philosophical work between the notion of culture that he contemplates as a Catalan thinker and the contemporary French communitarian philosophical personalism, at that time represented by thinkers of the stature of Mounier, Lacroix, Marcel, Ravaissón or Boutroux.

KEYWORDS: Serra Húnter, culture, community thinking, philosophy.

Presentació i objectius

La present comunicació,¹ dedicada al filòsof català Jaume Serra Húnter, té com a objectiu honorar la seva memòria en concórrer, entre 2022 i 2023, un seguit d'aniversaris de fites vinculades a la seva persona:

L'any 2023 es commemoren els cent anys de la fundació de la Societat Catalana de Filosofia (SCF), entitat de la qual en Jaume Serra Húnter va ser cofundador.

¹ Text presentat al VI Congrés de Filosofia Catalana, desenvolupat a Manresa el juny de 2023.

El 2023 es compleixen vuitanta anys de la mort del filòsof a Cuernavaca (7 de desembre de 1943), ciutat mexicana on vivia exiliat a causa de la Guerra Civil i des de la qual exercia un paper destacat com a membre del Consell Nacional de Catalunya. Serra havia nascut a Manresa un 8 de gener de 1878.

Així mateix, com a activista polític català, sentia estimació pel document conegut com a *Bases de Manresa* (*Les Bases per a la Constitució Regional Catalana*), un projecte d'autogovern per a Catalunya elaborat en la I Assemblea de Manresa de la Unió Catalanista en el qual participaren entitats i institucions d'arreu del territori nacional català. Del document, aprovat el 27 de març de 1892, i fonament proestatutari de Catalunya, el 2022 es compliren cent trenta anys.

El 2023 també es commemorà el 75 aniversari de la Declaració Universal dels Drets Humans de l'Assemblea General de les Nacions Unides (10 de desembre de 1948), amb plantejaments ideològics i polítics concordants amb el pensament de Serra Hünter.

Finalment, vinculada a la seva estimada ciutat de naixença, l'any 2022 se celebraren els cinc-cents anys de l'arribada del teòleg sant Ignasi de Loiola a Manresa (1522). Venia de Montserrat, on penjà la seva espasa, i va donar per acabada la seva carrera militar i mundana que fins aleshores conduïa la seva vida. Aquell any va assumir una retirada ascètica en una cova de Manresa encarada a la Muntanya Sagrada (la Cova), on va practicar la caritat; preàmbul d'una vida dedicada a l'estudi, les missions i l'ensenyament (fundació de la Companyia de Jesús en 1540).

L'objectiu de l'estudi és posicionar l'obra filosòfica de Serra Hünter entre la noció de cultura que contempla com a pensador català i el personalisme filosòfic comunitari francès coetani, aleshores representat per pensadors de la talla de Mounier, Lacroix, Marcel, Ravaisson o Boutroux.

Introducció: l'ambient sociocultural i filosòfic dels anys trenta i quaranta a Catalunya

Serra Hünter sempre va apostar per la veritat. El seu perfil personal i la inestabilitat i la incertesa política a Espanya i a Catalunya van condicionar el seu pensament filosòfic i la seva actuació social.

Pinzellades d'una època

En consonància amb Félix de Ravaisson (Ravaisson, 1927: 62), i en sintonia amb el seu pensament, Serra considerarà que pertorbaven

Espanya i Catalunya *mals hàbits*: molt poc democràtics i poc educatius; a més d'un desempallegament excessiu entre el poder polític i econòmic, i una manca de cultura educadora cívica, inserida, aquesta, en un poder institucional sovint violent.

En general, l'ambient sociocultural i filosòfic va ser, als anys vint i trenta, força dispers. Catalunya testimonia una època de reformes socials, sindicals i educatives on la política presència una bifurcació d'ERC respecte a la Lliga Regionalista, més conservadora; i, a Espanya, una vegada perdudes les colònies i enfrontada la població als desastres militars al Rif, el desencís és palpable, tot i que encara la bonança econòmica de la conjuntura generada per la Gran Guerra europea i la neutralitat espanyola en el conflicte. En cultura, un cop foragitat de la Generalitat Eugeni d'Ors, aquest desplega ales a Madrid, i des de la seva nova posició, el noucentisme que practicà com a crític i assagista s'escampà arreu del país i arriba a Amèrica. A Europa, la Pau Armada, preàmbul de la Gran Guerra iniciada el 1914, genera desconfiança entre els estats i, filosòficament, el positivisme i el marxisme s'enforceixen.

A Catalunya, en concordança amb R. Campalans, que mantenia que «educació vol dir política», Joaquim Xirau basteix el Seminari de Pedagogia, i, a la Universitat de Barcelona, Bosch Gimpera i Serra Húnter promocionen la llengua catalana, sense oblidar-se d'obrir-la a noves perspectives, cosa que fan promovent seminaris als quals conviden professors locals i estrangers; alguns de renom, com Paul Ludwig Landsberg.²

Jaume Serra Húnter

Jaume Serra Húnter (Manresa, 1878 – Cuernavaca, 1943) fou catedràtic d'Història de la Filosofia i de Metafísica de la Universitat de Barcelona entre 1913 i 1939, i, segons que ens diu Eduard Nicol, un dels pensadors més rellevants de la denominada *Escola de Barcelona*. En l'esfera filosòfica, va viure una època certament molt apassionada, en la qual es produïren iniciatives i reflexions diverses.

Els complicats successos històrics, polítics, econòmics i militars se succeïren concatenats en l'exercici de la seva professió com a docent: de la dictadura de Miguel Primo de Rivera (1923) a la proclamació

² Vegeu Joan Cuscó i Clarasó, *Jaume Serra Húnter. Filosofia, consciència i llibertat*. Edicions Enoanda, Sabadell, 2024. Monografia recent, en la qual es fa palès l'esforç d'en Serra per la cultura.

de la II República espanyola (1931); de l'aixecament militar de 1936 a la imposició de la dictadura (1936); de la derrota republicana a l'exili d'un gran nombre de pensadors desafectes al nou règim. A l'etapa republicana, Serra presencià l'aixecament social a Astúries i la proclamació de l'Estat Català per part de Lluís Companys (1934); i, a la fi, l'aparició de la violència organitzada entre faccions polítiques confrontades ideològicament. I d'Europa li vindran bafarades feixistes una vegada superada la Primera Guerra Mundial. I, transcorregut un breu període de recuperació econòmica –que no ha sabut sargir les ferides de guerra entre els països contendents–, la crisi s'instaura, essent caliu de convulsions socials que degeneren en totalitarismes (feixisme i estalinisme) i en l'esclat de la Segona Guerra Mundial. Un seguit de trasbalsos psicoculturals i civilitzatoris que impactaren i canalitzaren la vida d'en Serra.

En el vessant intel·lectual, Serra, persona oberta i tolerant, va establir contacte amb pensadors catalans destacats del moment, de vegades no del tot propers en idees i esquemes filosòfics: Torres i Bages, Maurici Serrahima, Marià Vila d'Abadal, Josep M. Capdevila, Carles Cardó, Ferran Soldevila, Miquel Coll i Alentorn... D'altra banda, valorava l'Escola Nova (Rosa Sensat, Joaquim Xirau, Alexandre Galí, Bardina...), inspirada en les contribucions pedagògiques de Ferrer i Guàrdia. Serra lliga l'esforç i el treball amb l'educació, i la cultura l'endinsa en un compromís ètic i polític, on evita el risc de convertir la pedagogia en ideologia.

75

La filosofia, l'home i la cultura a Jaume Serra Hünter

Hi ha pensadors que consideren que la contribució de Jaume Serra Hünter a la filosofia fou petita,³ i se li retreu sovint que desenvolupà poc la seva metafísica. Per la meua part, considero important l'obra de Serra Hünter trobada el 1939 a Tolosa de Llenguadoc –ciutat on va viure refugiat tres anys en iniciar l'exili– i publicada el 1985, tot

³ Jordi Sales afirmava que «la seva contribució és ben modesta», i afegia que, segons que deia en Joan Fuster, l'Eduard Nicol i en Josep Ferrater Mora en parlaren bé, de Jaume Serra Hünter, per «pietat filial» (p. 41); i en Sales en parlava per «pietat de net» en la dècada dels vuitanta. Jordi Sales: «Jaume Serra i Hunter: El pensament i la vida», *Enrahonar*, núm. 12, UAB, Barcelona, 1985 (p. 41-53). Per altra banda, tenim constància que Eduard Nicol afirmava, a l'apartat «La Escuela de Barcelona» (*El problema de la filosofía hispánica*, p. 182), que Serra, a més de ser un excel·lent professor (ell en va ser un alumne avantatjat), fou un home molt honest i compromès amb la societat. I Lluís Alegret afirmava que Serra «és actualment poc reconegut i es manté de la seva figura un retrat erràtic».

i no ser una obra rellevant en el corpus de la seva producció filosòfica.

Serra dona una versió espiritual de la realitat, que no és certament contraposada a la natura, sinó integradora d'aquesta. Orbita sota la influència de Félix de Ravaisson i Émile Boutroux (Boutroux, 1906: 35), cosa que ens diu el mateix Serra. Per a ell, «espiritualitat» vol dir «cultura i moralitat». Hi ha, a Serra, una «moral de la idealitat», on la filosofia (metafísica) fa de força unificadora.

Per a Serra, «l'ideal és una representació intencional de la plenitud de perfecció en la realitat» (Serra Hünter, 1926: 7). La lectura i influència de Husserl és difícil de negar en aquesta asseveració. I també afirmava que «l'ideal és una unió simbòlica del pensament i de l'acció». Seguint el Dr. Sales, remarcuem que aquesta idea es desplega en tres fases: la contemplació que ens atrau, la inquietud i l'esforç que genera l'ideal, i l'impuls interior pel qual ens guiem. I, personalment, considerem que l'impuls espiritual-natural que impera en Serra Hünter és participatiu del «conatus spinozista», però desvinculat del tarannà panteista de Spinoza.

Fou l'any 1926 quan Serra impartí la conferència «L'Apologia de l'ideal», que, en opinió de molts entesos, arreplega el millor del seu pensament. La conferència sintetitzà el que ja havia esmentat al llibret *Idealitat, Metafísica i Espiritualitat*, recollit en la primera part de l'obra *Sentit i valor de la nova filosofia*, editada l'any 1934. I el llibre traspua un pensament que és innegable que camina en la direcció del personalisme comunitari. Per què? Vegem-ho.

A l'inici de l'esmentada obra (Serra Hünter, 1934: 71 pàgines), Serra posa en relleu que la cultura és la resultant de la necessitat, i la metafísica és el motor de la unificació. Això explica que la filosofia sigui l'eina de la cultura espiritual, que és «per essència, totalitat i harmonia»; i, per aquest motiu, la filosofia és –conferint a l'home una visió de l'Univers– «una manera de veure mitjancera entre el saber científic i la creença religiós» (Serra Hünter, 1934: 23). Així, m'atreveixo a dir que tal postura implica que Serra, en parlar de la filosofia «de» la cultura, cau en una certa redundància, equivalent a la inutilitat de la «i» en la *Revolució personalista i comunitària* que Mounier ja es qüestionava. Per tant, les preposicions –«de» i «i»– només ratifiquen el que ja ens diuen els dos mots en cada una de les expressions dels dos filòsofs: filosofia «de» la cultura (Serra) i personalista «i» comunitària (Mounier).

Per a Serra, la filosofia ha de ser reconciliadora de la ciència i de la creença, i no pot admetre una mera autonomia de la ciència. La filosofia té la missió de «reconciliar les ciències i posar-se al servei de

la vida»; és a dir, ha de reincorporar els resultats de la ciència a la tesi de l'espiritualisme (Serra, 1934: 24-25).⁴

D'altra banda, un altre punt rellevant per a Serra és el de la *psicologia desintegradora de la filosofia*, que ell imputa a la doctrina esco-cesa del sentit comú i a l'eclecticisme francès (Serra, 1934: 35-37),⁵ que condueixen a cert psicologisme.⁶ Serra pensava que Kant ja feia notar el greu problema filosòfic de la idealitat en la cultura (Serra Hünter, 1934: 43), i seguint, en part, la línia kantiana, Serra, davant dels fets biològics, considera que la vida humana entesa com a consciència humana –incloent-hi l'esfera psíquica–, el jo personal o el subjecte ètic van molt més enllà de la generalització científica i criden a l'ideal.

Avui, de fet, i en el passat recent, el personalisme sosté que la vida humana deu ser enfocada com un «dins» i un «fora», posant l'accent en la subjectivitat (Llorca, 2005: 279-281), de manera que els Drets Humans incorporin, òbviament, una cara psicològica, però també integrin una cara antropològica i ontològica (filosòfica, a la fi), que categoritzarem de diverses formes: des de la condició humana (noció de persona, vocació, espiritualitat, llibertat, egocentrisme...) fins a la seva capacitat pràctica i transformadora: compromís, testimoni-atge, comunitarietat, educació, estimació... La filosofia de la modernitat, per a Serra, estava massa dominada per la unilateralitat científica i el dogmatisme, i requeria un gir rellevant. Això no devalua el fet que des del Renaixement –en un cert paral·lelisme amb Mounier– Serra considera que hi brolla un desig d'alliberament de l'home, tot i que cal esperar a la Revolució Francesa per anivellar els humans i aconseguir més justícia (Serra Hünter, 1930: 18-19).

¡Avui, doncs, el personalisme –i Serra s'hi pot incloure entre els seus representants– promou, amb llenguatge nou, la subjectivitat humana; i la cultura, aquí, és essencial.⁷ Serra Hünter preveia una cultura interpretada èticament: «la cultura és un deure moral», afir-

⁴ Aquesta tasca sembla provenir del kantisme que hi hagi present a Serra, i d'Émile Boutroux.

⁵ En la nostra opinió, l'eclecticisme és un dels camins del psicologisme.

⁶ Considero que, inicialment, Eduard Nicol es plantejà el mateix dilema, perceptible en la seva tesi doctoral *Psicología de las situaciones vitales*, de 1941.

⁷ En efecte, a Serra hi trobem, confrontat amb una perspectiva postmoderna, la percepció de la fragilitat del jo, la crítica als valors perifèrics i el rebuig a tota ideologització, pròpia d'una cultura psicologitzadora. Hom diria que la cultura, per a Serra, pressuposa un «hàbit» en el sentit de Ravaisson i de Ricoeur: una mena d'involuntarietat i de voluntarietat alhora.

mava (Serra Hünter, 1932: 28-29). Per això, entén que al voltant de la cultura el hegelianisme implica una mena d'aliança entre la filosofia i l'absolut, que ell rebutja. El seu *espiritualisme* pretén superar la *indiferència* –paraula maleïda pel personalisme social– i fomentar la *idealitat activa i el verisme*, que fan que les aspiracions humanes vagin en la línia de la cultura unificada (Serra Hünter, 1985: 68). Serra parla, precisament, de «força conativa» de l'esperit i de «conatus» o impuls en diferents apartats de la seva obra,⁸ i reivindica que som, a més de «natura», «cultura». Serra entén, doncs, que la vida humana és «consciència», i que la filosofia procura la compatibilitat entre «pensar i ésser»; i que l'intel·lecte «penetra les coses» segons elles són i les fa acció, superant tot psicologisme, i essent la metafísica el terme darrer de la realitat (Serra Hünter, 1934: 135).

Serra i el pensament comunitari. Cultura i drets humans

A *Filosofia i cultura* (sèries I i II), i a *Sentit i valor de la nova filosofia*, Serra concreta la seva superació del psicologisme.⁹ Els textos sobre l'home sempre apunten a la unitat, perquè ell reitera que el problema de la vida és l'*espiritualisme* qui l'ha de resoldre. No nega la matèria, li dona un destí superior (Serra Hünter, 1930: 130). En començar la sèrie I de *Filosofia i cultura*, ens diu allò que «fa temps que el seu autor somnia que el veritable camí de la nostra alliberació social i política és la cultura. Creu també que aquesta cultura ha de ser orientada per un alt sentit filosòfic» (Serra Hünter, 1930: 7). Deixa també clar, en Serra, que la funció educadora i política són assignades a la cultura, i per això aquesta és un deure i una missió (Serra Hünter, 1932: 11 i 12).

La cultura, aleshores, deixa la porta oberta a la filosofia «de» la cultura. Afirmar Serra que l'ideal, en ser espiritual, va de bon començament vers una filosofia de la cultura, i aquesta ho és en la mesura que «la cultura desitjada ha de ser fonamentalment ètica»..., per la qual cosa «no cal desesperar d'una conciliació entre la moral i la ciència» (Serra Hünter, 1930: 14 i 15). I quin és aquest sentit de la nova filosofia? Serra ho té clar: és el sentit moral, en tant que «la cultura és essencialment un deure» (Serra Hünter, 1932: 28). Hom

⁸ Respectivament, a *Problemes de la vida contemporània*, OC, p. 15; i a *Tradició i progrés en la filosofia contemporània* (tercera part de *Sentit i valor de la nova filosofia*, p. 132-134).

⁹ El repetirà a *Pensament i vida. Estímul per filosofar* (recordem que és una obra pòstuma).

ha dit que Serra pecava de certa ingenuïtat. Potser sí, però no, en absolut, d'estupidesa; i no mostra estupidesa ni en afirmar que la filosofia es «fa cultura», ni en dir que aquesta sigui «ètica». Serra diu més avall que els «hàbits», els «mals hàbits»,¹⁰ formen part de la «bèstia humana» (Serra Hünter: 1985: 31-35),¹¹ domini de l'instint que, posat en grup, fa que es transformi en barbàrie, i on els valors de l'amistat, la tolerància i la justícia queden sense efecte. És una època, la de Serra, certament difícil.

De les cinc etapes culturals que distingeix Serra, si ens situem en l'època moderna, el Renaixement (que diu en Serra que treballa per la llibertat) i la Revolució Francesa (que treballa per l'anivellament dels homes) condueixen el món vers la fraternitat i són font de progrés humà. La tasca de la filosofia d'en Serra cercarà, seguint aquesta reflexió, incorporar la modernitat a l'espiritualisme del seu pensament, rebutjant la psicologització. Si l'espiritualisme és un idealisme gnoseològic que és compatible amb un realisme metafísic, aleshores queda superat tot subjectivisme modern. I el filòsof, dirà Serra, «continuarà distingint acuradament el pensar i l'ésser, però al mateix temps haurà d'assegurar la perfecta comptabilitat entre ells dos» (Serra Hünter, 1934: 134).¹² Des de la perspectiva personalista, Serra posa en relleu la importància de la veritat en el vessant pràctic: virtuosa i vinculada a l'acció. Germina, així, *l'esfera de la persona*, on la intel·ligència i el sentiment constitueixen la vida.¹³

¹⁰ En els fulls VII-IX de *Problemes de la vida contemporània* (OC), l'últim fill del poeta Joan Maragall, en Jordi Maragall i Noble, posa en relleu la influència del pensament francès sobre Serra: «També influïren en el seu espiritualisme conciliador els pensadors francesos» (en referència a Ravaisson i Boutroux). I per això, potser, és rellevant aquí assenyalar que De l'habitude (OC), de Félix de Ravaisson, fou determinant per a Serra Hünter.

¹¹ En el capítol VI («La Bèstia humana») de *Problemes de la vida contemporània*, en Serra s'hi esplaia.

¹² En l'apartat «Més enllà del subjectivisme» de la mateixa obra (p. 142-144), en Serra deixa clar que el nou idealisme ho és com a caràcter ontològic del realisme que troba en la metafísica o món de les idees (universals); quelcom contrari al subjectivisme.

¹³ En Serra Hünter, en el capítol VI de *Problemes de la vida contemporània*, sobre la «Bèstia Humana», expressa la fatalitat de la Guerra Civil espanyola, que a ell el pertorbà molt; fenomen on la germanor –amalgama de l'amistat i la justícia– manca arreu (p. 32-33 de la citada obra): «Aleshores defuig els deutes de l'amistat. Busca sols la seva joia i el seu acontentament; s'alegra del mal de l'altre i s'entristeix per la felicitat aliena: plora amb l'alegria del germà i riu amb la tristesa de l'amic». Sentència equiparable a la de Mounier: «La persona manca en tots» (*Revolución personalista y comunitaria*, OC, p. 67).

Des del punt de vista dels Drets Humans, les aportacions de Serra a casa nostra no són petites. Cal dir, primer de tot, que la veritat és, per a Serra, inherent a la vida humana. I això ho «experimentem» en els diferents llocs de la vida privada i pública. Sempre cal viure en «compromís» –mot personalista mounierà– amb la veritat, en combinació entre la intel·ligència i l'hàbit, l'atenció a l'altre i l'exercici de la fraternitat –bàsica per a tota concòrdia i tolerància–, eines imprescindibles per superar el fanatisme d'una guerra entre germans: la Guerra Civil espanyola torna a planar en la vida i el pensament d'en Serra. I l'educació i la cultura seran determinants per humanitzar l'ànima humana i evitar despropòsits: «Vull dir, en tot cas, que la cultura desitjada ha de ser fonamentalment ètica».¹⁴ Serra pensa que l'home erudit s'ha de traduir per l'home d'acció, en el sentit que –ho afirma rotundament– «tots estem obligats a complir els deures de caritat i de justícia; però no tots a comprendre els difícils problemes de la ciència i de la filosofia» (Serra Hünter, 1930: 19). Per tant, Serra té clar que el bon sentit implica bona acció; i aquest és un deure necessari per fer possible tot dret humà.

80

En segon lloc, Serra parla de la Revolució Francesa en termes de consecució d'igualtat. Afirmar que «ella proclamà els drets de l'home que han reconegut més o menys totes les Constitucions dels pobles avançats». I afegeix que la Humanitat està desitjosa d'aquests ideals de llibertat i d'igualtat amb un objectiu clar: «La formació d'organismes que facin impossible la guerra i la intervenció cada vegada més intensa de totes les classes socials en l'exercici del poder polític» (Serra Hünter, 1930: 19). En conseqüència, Serra entén que la institucionalització de la guerra –d'usar la solució violenta– no és cap solució dels afers socials injustos que reclamen una sortida.

En tercer lloc, el vessant personalista es posa en relleu a en Serra quan deixa anar la idea que «tots els homes tenen contret un deure amb les generacions futures... Aquesta és la raó fonamental de l'existència de la moral social. Al cap i a la fi, la moralitat integral és el centre de gravitació de la humanitat. La Moral, va dir un filòsof del segle passat, és la llei de la història. És el mateix per a cada col·lectivitat humana, un problema ineludible» (Serra Hünter, 1930: 7). Hi ha, aquí, soterrades dues idees rellevants per als Drets Humans: preocupar-se de les generacions del futur –començant pels fills– i per la comunitat arreu i en totes les èpoques, cosa, aquesta, que fa molt

¹⁴ Dirà abans, en Serra, que «per damunt del savi, hi ha l'home bo; per damunt de la intel·ligència, la bona voluntat» (*Filosofia i cultura*, I, OC, p. 14).

actual en Serra: els Drets Humans es visualitzen en les comunitats de tots els temps..., també en les de la nostra època. I cal preguntar-se si no són les comunitats, en plural, les que «obliguen» –i ajuden–les altres a implementar valors –drets– que fa que no puguin ser úniques o solitàries.

En quart lloc, l'ètica de l'amistat i de l'amor són centrals (Serra Hünter, 1930: 87) en el procés culturitzador i educatiu (Serra Hünter, 1932: 28), ja que al dret de l'individu li correspon un dret col·lectiu, sota els valors de la dignitat humana i de la solidaritat, que assenyalen una identitat essencial humana –*La Humanitat*– que caldrà entendre, segons que comprenia en Serra, no com a simple esperit universalista, sinó com un sentit aprofundit de les «cultures nacionals». Motriu determinant d'una Europa d'entreguerres que feia sentir a les ments més lúcides de l'època que els lligams propers entre semblants –fills, amics, companys i «nacionals»– no es podien canviar per idees macrocol·lectives uniformitzadores. Per a Serra, el problema de les filosofies nacionals és que no han de renunciar a la seva identitat i impuls diluint-se en un esperit universalista que les arraconi. Per al pensador, la fesomia nacional ha de ser present a les obres de contingut i sentit filosòfic, ja que no resultaria possible abordar amb claredat la filosofia contemporània, i les seves possibilitats de futur, si arraconéssim el factor nacional.

81

Els temes que aborda Serra –la guerra i la pau, el pacifisme i el civisme, el nacionalisme ferotge i l'universalisme, la cultura, l'educació o l'estat, la veritat, la por i els mals hàbits que genera...– són temes que li preocupen profundament; i, a parer meu, l'actitud de Serra, que qualificaré de ponderada, és la que presidí la seva darrera obra escrita abans de la barbàrie de la guerra civil, que, sens dubte, el filòsof veia venir (Serra Hünter, 1985).¹⁵

En cinquè lloc, en la introducció del llibre *Problemes de la vida contemporània* diu en Serra que un dret humà elemental es dona en tots aquells/es que en la guerra civil es neguen a sotmetre's a la tirania i renuncien a la violència. Cal sentir-nos obligats a vèncer el «nosaltres mateixos», perquè l'odi és un enemic «que portem dintre..., tendències animals que ofeguen el ressò eloqüent de la raó» (Serra Hünter, 1985: 3). I ens reafirmen quan la individualitat deixa pas a la «comunió dels esperits» (Serra Hünter, 1985: 4).

¹⁵ És sabut que aquesta obra, el manuscrit de la qual es trobà a Tolosa de Llenguadoc, estava datada el 19 de juliol de 1939. A Tolosa, el filòsof es refugià en sortir de Catalunya, el gener del mateix any. L'any 1985 fou publicada.

En sisè lloc, Serra creu que la ciutadania personal –som ciutadans i som persones alhora– ha de participar d’una mena d’aixecament interior de l’esperit; i si no es fa, es cau en l’absoluta imprevisió i feblesa, que és contrària de la confiança espiritual que li correspon (Serra Húnter, 1985: 9).

En setè lloc, Serra advoca per «cultivar el respecte a la persona», més enllà de l’error de pensar que l’estat o la societat pot resoldre el que l’individu de cadascú ha de fer (Serra Húnter, 1985: 12).

En vuitè lloc, el que sembla que pertoca, a ulls de Serra, és la democratització que es concreta en socialització, igualtat i equitat en pro de la justícia, com formes de reconèixer la persona i la seva fraternitat. Aquesta qualificació comporta altres trets, com l’educació i la cultura, elements humans cabdals humanitzadors (Serra Húnter, 1985: 13-15).¹⁶

En novè lloc, cosa que ratifica la lucidesa de Serra i, alhora, la més que discutible «ingenuïtat» del filòsof, és asseverar que «les guerres no han portat cap nova crisi de la moral. La crisi ja existia de molt temps abans i hom podia descobrir-la a través de les lluites socials i polítiques, dintre de cada estat, i dels conflictes internacionals, sobretot en el seu organisme suprem, la Societat de Nacions» (Serra Húnter, 1985: 28).¹⁷ I continua Serra el seu discurs afirmant que la consciència individual camina en la direcció d’una «voluntat bona»..., i «la consciència col·lectiva no té pas unes lleis distintes per al bé de la comunitat» (Serra Húnter, 1985: 29).

Si la moral és la llei de la vida, com manté Serra, l’educació ens resoldrà el problema d’una conciliació amb nosaltres mateixos, la superació de la desigualtat i la pèrdua d’amistats bàrbares (Serra parla de la «bèstia humana»). Llavors, en desè lloc, *l’educació* –que cal entendre com «la que no es diu, i que es fa; no l’educació estereotipada del llibre i del professor» (Serra Húnter, 1985: 33)– paviamenta el camí de la fraternitat.

En onzè lloc, Serra ens parla de la tolerància a tota intransigència enfocada des de la veritat. Per a Serra, els problemes socials i polítics depenen totalment de la veritat, en el sentit que «hi ha com una

¹⁶ Cal comparar aquests trets i d’altres de Serra amb la «Declaració dels drets de les persones i de la comunitat» d’Emmanuel Mounier, en el text «Faut-il réviser la Déclaration des Droits», d’*Esprit*, del mes de maig de 1945. També convé comparar-los amb la Declaració Universal dels Drets Humans, que l’Assemblea General de l’ONU publicà el desembre de 1948.

¹⁷ Això mateix ho pensava l’il·lustre jurista Francesc Maspons, bon coneixedor de la Societat de Nacions.

mena de proporció que relaciona estretament la veritat amb la tolerància i l'error amb la violència. No és una equació absoluta, però s'hi acostà; s'hi acostà tant, que l'opinió popular, amb el seu encert ingenu, n'arriba a identificar els termes». I aclareix: «La separació de la massa i dels escollits, que ha arribat en moltes èpoques a la incommunicabilitat i a l'antagonisme, ha estat la raó suficient de la intransigència a ultrança i de la falsa tolerància» (Serra Hünter, 1985: 74). Una declaració personalista plena, al voltant de la veritat en l'ésser humà i els efectes de la seva mancança.

A la fi, Serra arriba a establir allò que ell considerava essencial per a la vida humana personal: la *família*, de la qual afirma que «és l'únic refugi on no penetra la malícia humana; és a dir, la família que creem, la que formen l'esposa i els fills, la llar fundada per pròpia voluntat i sotmesa a un criteri personal d'educació». Evidentment, el Serra noucentista fa referència a una «família ideal» educada en la generositat i el respecte. No ha d'estranyar, aleshores, que Serra consideri que la societat educada en valors –la «comunitat»– s'acosti al seu ideal de família: «L'ideal de la societat és esdevenir la gran família humana. És en el si de la llar on es formen i poleixen els estímuls de la col·lectivitat, i podem dir que la vida de família és un assaig reeixit de l'instint de sociabilitat que caracteritza l'home» (Serra Hünter, 1985: 50).

83

Serra té clar que l'arrel de les idees i emocions rau en la mateixa naturalesa humana i personal: independència i llibertat, estimació, justícia, igualtat, fraternitat... Les revolucions –i la Revolució Francesa especialment, la que Serra coneix i admira–, tot i que aparenten ser una destrucció de quasi tot, en realitat són, sobretot, un intent de retorn a l'ideal d'humanitat tacat per l'egoisme individual, detractor de la persona humana (Serra Hünter, 1985: 63). Del que es tracta, per a Serra, és de superar les deformacions que l'adulteració de la vida individual i col·lectiva, sempre presents a la història en ser imposades per la força o traspuar per interès particular, comoditat o feblesa, siguin repudiades per la raó i la fraternitat.

Filosofia nacional-humanitzadora i drets humans

afirmava Serra que la moral social fomentava els deures morals de l'individu vers la societat, i la família n'és nucli bàsic des d'on agrupar les persones com a ciutadans. Respecte al terme *pàtria*, considera que és un concepte: «Pàtria, aglutinant permanent que dona suport a totes aquelles institucions», referint-se, entre d'altres, a «l'estat»,

quelcom insubstituïble, i de qui el govern reté la sobirania (Serra Húnter, 1985: 75). Serra parla de l'amor a la pàtria, en la mesura en què «des de la nostra naixença ens trobem solidaritzats amb altres per raons de raça, idioma i cultura. La societat, en la qual vivim, és una continuïtat d'institucions i de costums, d'aspiracions i d'interessos...» (Serra Húnter, 1985: 76). I pensa Serra que no es pot reduir mai aquest sentiment nacional, fins al punt que afirma taxativament que «la seva mort és purament aparent; passaran anys i fins i tot segles de dominació...; però l'esperit es concentra en un lloc o en un altre, i des d'aquest lloc comença la seva recuperació» (Serra Húnter, 1985: 77).¹⁸

Per la seva banda, Jean Lacroix parlava, als anys quaranta, sobre els *Drets Humans de la persona*: la justícia no és totalment espiritual, ja que la societat sempre és millorable, com la persona, perquè es construeix a ella mateixa, i és alhora esperit, matèria i força jurídica. Lacroix acabarà afirmant que tot dret és una mena d'intermediari entre l'amor i la força (Lacroix, 1955: 17). Per tant, sembla obvi que el dret humà té com a valor ètic la *capacitat d'acció*, pel fet que la vida humana és encarnada i s'ha de defensar.

84

Lacroix, amic personal de Mounier i representant bàsic del personalisme francès, pensava que els conceptes jurídics són construccions humanes perfectibles: i és així que el *Dret Humà apareix com a força humanitzadora*; de manera que la pau no sempre pot evitar la violència; i *el paper del dret és sobretot transformar aquesta violència, posant-la al servei de l'amor* i possibilitant que les forces disponibles cooperin (Lacroix, 1955: 25-29).

A «Persona i comunitat nacional» (capítol 3 de *Personne et amour*), afirma Lacroix que la pàtria és un intermediari necessari entre la vida pública i la vida privada, i, així, la pàtria esdevindrà la relació de *l'amistat entre els ciutadans* (Lacroix, 1942: 46-47). L'absència del sentiment de *pàtria*, per a Lacroix, no és sinó una caricatura de l'esperit, que per a ell, reiterem, sempre és *encarnat*.¹⁹

Paral·lelament, Serra considerava que la noció de pàtria estava lligada a la de la fraternitat universal, i que ambdues configuraven el motor de la història: «L'amor a la humanitat serveix d'aglutinant

¹⁸ Les paraules de Serra foren probablement premonitòries, i és difícil imaginar, pel que s'observa avui, un altre escenari.

¹⁹ «L'apàtrida» és el signe del trepig del *dret humà bàsic de la pertinença* a una nació, pàtria o comunitat, segons que constata l'article 15 de la Declaració Universal dels Drets Humans de 1948. Foren molts milers els qui patiren tal vulneració del dret de pertinença en la Segona Guerra Mundial.

que objectiva la unitat específica dels pobles» (Serra Húnter, 1985: 40). I l'amistat no és un afer privat, és un afer públic en el sentit que els individus no són peces funcionals, sinó subjectes que aprenen, i la noció de comunitat i de pàtria –tal com ell i Lacroix l'entenen– la requereixen.

La noció de pàtria (*el lloc dels pares*), en el pensament dels dos autors, fou inherent a l'ésser humà i per això és indestructible. La *pàtria*, tal com ells la pensaven, no participava del colonialisme ni el justificava, com tampoc era participativa de l'assimilacionisme en el camí cap a la pau. A l'inrevés, el que és rellevant és «el respecte a les minories, el reconeixement dels fets geogràfics, la transcendència dels moments històrics...», aspectes humans que veuen en la llibertat i en l'autonomia els principis de la justícia universal (Serra Húnter, 1985: 78). I, tot i les guerres, un Serra esperançat considerava que, finalment, hom camina vers una nova època de la humanitat presidida per la fraternitat, el deure i l'equitat; és a dir, «un nou ordre haurà de regir les relacions entre els pobles, i un dels postulats d'aquest nou ordre serà el respecte incondicional a l'autonomia i les nacions...» (Serra Húnter, 1985: 78). El dret humà de la pertinença era, doncs, fonamental. I Serra entenia que l'estat es fonamentava, com Lacroix, en les relacions humanes «nacionals» (Lacroix, 1955: 56), on l'estat no «crea» els «drets humans», sinó que n'és el gestor.

Bibliografia

- BOUTROUX, É. (1906). *Las leyes naturales*. Traducció de Diego Ruiz. Madrid: F. Granada y C^a. Editores.
- CUSCÓ, J. (2024). *Jaume Serra Húnter. Filosofia, consciència i llibertat*. Sabadell: Enoanda.
- JIMÉNEZ GUIRAO, J. et al. (2024). *Jaume Serra Húnter. L'obra estroncada*. Barcelona: Documenta Universitària.
- LACROIX, J. (1955). *Personne et amour*. París: Du Seuil.
- Mounier, E. (1975). *Revolución personalista y comunitaria* [1932]. Madrid: Zero.
- MOUNIER, E. (1990). *Tratado del carácter* [1946]. Salamanca: Sígueme.
- RAVAISSON, F. (1927). *De l'habitude* [1832]. París: Alcan.
- RICOEUR, P. (1950). *Philosophie de la volonté*. Vol. I, «Le Volontaire et l'Involontaire. París: Aubier.
- SALES, J. (2018). *Escrips sobre filosofia catalana*. Cabrera de Mar: Galerada.
- SERRA HÚNTER, J. (1926). Conferència a l'Ateneu de Girona sobre *Apologia del ideal*, en inaugurar el curs 1925/1926. Tipografia de l'Autonomista, p. 7.

- SERRA HÚNTER, J. (1930). *Filosofia i cultura: suggestions i estudis*. Sèrie primera, volum I. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- SERRA HÚNTER, J. (1932). *Filosofia i cultura: suggestions i estudis*. Sèrie segona, volum II. Barcelona: Llibreria Catalònia.
- SERRA HÚNTER, J. (1933). *Spinoza*. Girona: Gràfiques D. Rahola.
- SERRA HÚNTER, J. (1934). *Sentit i valor de la nova filosofia*. Barcelona: Polònio & Margelí impressors. Recull tres estudis: «Idealisme, Metafísica i Espiritualisme», «La filosofia i els seus problemes» i «Tradició i progrés en la filosofia contemporània».
- SERRA HÚNTER, J. (1945). *Pensament i vida. Estímuls per filosofar*. Mèxic: Club del Llibre Català.
- SERRA HÚNTER, J. (1985). *Problemes de la vida contemporània* [1939]. Barcelona: Columna Edicions.
- SERRA, X. (2010). *Història social de la filosofia catalana*. València: Afers.
- VERDAGUER, M. (2010). *Jaume Serra Húnter i la teoria de la cultura en el noucentisme*. Tesi doctoral. Girona: UdG.

Articles publicats a la *Revista de Catalunya* per Serra Húnter

86

- SERRA HÚNTER, J. (1938). «Assaig sobre l'atzar i la contingència». *Revista de Catalunya*, núm. 82, p. 24-37.
- SERRA HÚNTER, J. (1938). «De la grandesa de l'anima». *Revista de Catalunya*, núm. 82 p. 24.
- SERRA HÚNTER, J. (1938). «Glosa del moment». *Revista de Catalunya*, vol. XVI, núm. 85, p. 467, 468, 471 i 473.
- SERRA HÚNTER, J. (1938). «El pensament popular i els sistemes de filosofia». *Revista de Catalunya*, vol. XVII, núm. 87, p. 171-174.
- SERRA HÚNTER, J. (1940). «Entorn del problema del mal». *Revista de Catalunya*, núm. 97, p. 301-308.

Articles acadèmics sobre Serra Húnter

- ALCOBERRO, R. (2003). «Jaume Serra Hunter: un filòsof català noucentista». A: Montserrat Molas, J. i Casanovas, Pompeu (ed.), *Pensament i filosofia a Catalunya*, vol II (1924-1939). Barcelona: SCF i INEHC.
- ALEGRET, LL. (1995). «El pensament espiritualista de Serra Hunter». A: *Lectura de filòsofs catalans del segle XX*. Barcelona: Liceu Maragall de Filosofia i PPU.
- LLORCA, A. (2016). «Jaume Serra Húnter i la seva sintonia amb el personalisme comunitari». *Calidoscopi. Revista de pensament i valors personalistes*, núm. 39, p. 59-64.

- LLORCA, A. (2016). «Jaume Serra Hunter. Un toc personalista en la filosofia de la cultura». *Ars Brevis*, núm. 22, p. 133-155.
- LLORCA, A. (2017). «Jaume Serra Hunter: cultura i tradició». A: *La Tradició. Col·loquis de Vic, XXI*. Barcelona: Societat Catalana de Filosofia, p. 89-99.
- MARAGALL, J. (1985). «Pròleg». A: Serra Húnter, J. *Problemes de la vida contemporània*. Barcelona: Columna Edicions, p. VII-IX.
- SALES, J. (1985). «Jaume Serra Hunter: el pensament i la vida». *En-rahonar*, núm. 12, p. 41-53.
- SALES, J. (2000). «Jaume Serra i Húnter. Semblança biogràfica». Conferència pronunciada davant el Ple, el dia 14 de juny de 1999. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.

Correspondència

Albert Llorca Arimany

Institut Emmanuel Mounier Catalunya

albert.llerca.arimany@gmail.com